

Tempel en kruis

H. Marsman

bron

H. Marsman, *Tempel en kruis*. Em. Querido, Amsterdam 1940

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/mars005temp01_01/colofon.php

© 2011 dbnl



De dierenriem

I

De man van wien ik dit verhaal vertel
keerde voor kort naar zijn geboorteland;
't wordt nu een jaar, dat hij zijn intrek nam
boven het vredig makelaarskantoor
dat op den hoek tusschen twee grachten ligt
aan 't plein dat als een zeester in het zand
zijn schachten uitzendt in de mijn der stad.
rechts ziet zijn raam het krimpene gelid
der smalle bruggen de verbinding slaan
naar feodale deuren - een huizenrij
die met zijn kelders in het water staat -,
links raakt het scherend zoeklicht van zijn blik
den top der boomen die geworteld staan
in de verzakte werven van de gracht;
en als een leege krater ligt het plein
in het zieltogend duister uitgespreid
van 't helsche neonlicht der doode stad.

[De kamer waar hij werkt is als een cel]

De kamer waar hij werkt is als een cel.
geen schilderij, geen bloemen, geen portret.
niets dat verteedring of herinnering wekt
aan dood of liefde; de wanden naakt en licht,
de ruimte leeg, en in de ramen stijgt
het jong en blauw profiel der dageraad
waarin de sporen van den nacht vergaan.
een ijl vertrek, een absoluut wit nu,
door niets gevlekt dan door 't verweerd papier,
het palimpsest van het gemeene leven,
dat hij ontraadslen moet en lezen als gedicht;
een stilte, vol van de insectenplaag
van zijn gedachten -
 op het bureau een lamp,
het eenig wezen dat hem gadeslaat
en dat hem bijlicht als de zee rondom
zoo hol en donker naar den hemel gaat
dat hij den oever niet bereiken kan;
de lamp - drie stangen draaiend om hun as
en iedre as doorwentelt een heelal -
de lamp, die knielen kan als een kameel
en rijst als een giraffe.

[Naar deze reede zenden zon en maan]

Naar deze reede zenden zon en maan
hun zwevend schip met droomen; zie, de jacht
der bliksemende vleugels in hun val
sneeuwen voorbij zijn raam; hij peinst en schrijft,
en langzaam vult zich het geduldig blad
met teekens die zijn hand bevreemd herkent
als letterbeelden uit een dood visioen;
en als 't papier doorschijnend wordt en zwart
van woorden uit een blinden onderlaag
van de moerassen der vergetelheid,
bezweert zijn schrift als een mystiek getal
het sterrenbeeld dat in zijn droomen hing
en dat nu, volgezogen van 't geheim
der noodlotsgronden, neergeslagen ligt
in 't blanke veld, dat langzaam blauw en goud
zich kleurt als 't byzantijnsch missaal
dat hij als jongen las: wéer klinkt de taal
der catacomben, ruischend als een bron.

[Het oud gesternte gloeit, en in den nacht]

Het oud gesternte gloeit, en in den nacht
leest hij het spijkerschrift van het heelal,
dat in de sterren stond van Babylon
en klinken zal wanneer de kinderstem
het dies irae zingt bij de Bazuin:
en diep in 't microscopisch onderzoek
van 't peilloos hart, hoort hij de nachtegaal
de vlammen uitslaan van het pinkstervuur
en in een vergezicht ziet hij den tuin
die aan het einde blinkt van het Verhaal:
want eenmaal zal het luiden van de schel
den klank verkrijgen van een nieuw metaal.

het wordt nu langzaam duister in de stad,
en opziend van het dichtbeschreven vel
draalt hij een oogwenk bij het avondraam,
vóór hij het grijs struweel der schemering
scheidt van het witte donker van zijn cel.

II

De toren slaat.
 hij ziet hem echter niet.
 alleen den dunnen gouden ring
 der wijzerplaat, een roerloos rad,
 dat in het hart staat
 van het zwarte niets:
 de windroos van den tijd,
 als een rozet
 tegen het dof fluweel der eeuwigheid.
 dan, onder 't verder gaan,
 voelt hij de slagen door zijn lichaam gaan
 en denkt: de Vader dus, geradbraakt in den Zoon,
 en opziend naar de middernachtelijke zon,
 ontwaart hij 't draaiend kruis,
 dat de apostelen als cijfers draagt,
 een medaillon, God met den doornenkroon.
 dus zoo ondraaglijk werd de eeuwigheid
 dat zij zich grijpen liet
 door 't vliegwiél van den tijd
 en in een speeldoos zich vermalen deed!
 door 't vliegwiél van den tijd?
 als hij het kruipen van de naalden ziet
 beseft zijn trots met een rebelschen spijt
 dat ook die ongeboren duizeling,
 gebroken en gestremd,
 den mensch wordt voorgezet
 in 't drama van de kreeft op het tapijt,
 en waar eens God in de arena stond
 en met een weerbaar man den strijd aanbond
 onder de vlaggen van het morgenrood,
 knielt nu een schaaldier traag den kruisweg rond
 en bidt de staties van de wijzerplaat.

III

De nacht schrijdt voort;
de laatste slag verklonk,
en in zijn hart welt weer de droefenis
om het verminkt bestaan
en wat het werd,
nadat de godenbeelden zijn vernield.
en weer ziet hij zich op een morgen staan
tusschen de glooiingen en 't heet azuur
van het demetrisch eiland,
één brandend gouden uur
bezield door het geweld
van de antieke zuilen,
en van een rust vervuld
zoo sterk en ongekweld
dat hij den dood vergat,
het sluipend schaduwbeest
dat hem een leven lang
een dubbelganger was geweest
en hem tot in de holen van den slaap vervolgd.
toen liet het van hem af -
hij voelde dat hij rees,
terwijl hij dieper drong in het geheim der aarde
en dat hij zonder vrees kon denken aan zijn graf.

niet meer verteerd door een onwereldsch heimwee,
ontstegen aan den angst van zijn ontredderd vleesch.

IV

Terwijl hij loopt,
ziet hij een vage maan
genesteld in den kroon
der teedre voorjaarsboomen
en merkt niet dat hij gaat
door het verlicht ravijn
dat uitmondt op 't skelet
der zwarte kathedraal,
een monsterlijke rots,
die uit den oertijd opstijgt in den nacht.

hij denkt:
'zonder die mastodont geen heden,
zonder de dom geen stad, zonder die spil
geen wentlend firmament,
geen dierenriem, geen babylonisch jaar
dat zijn getal in 't aantal poorten sloeg
van 't colosseum, en in de kralen
van den rozenkrans.'
en dralend langs het plein,
voert hij gedachteloos het roode beest
zijn avondbrieven, en ziet den melkweg
duizlen langs den trans.

V

Het was donker,
hij lag op zijn bed.
hij had het raam op den haak gezet,
opdat het getij van den nacht
door de baai van zijn kamer kon gaan
en zijn droomen stijgen en dalen
op de golven der maan,
en hij dacht:
'hoe vaster ik slaap,
des te zwaarder slaapt het heelal,
hoe dieper ik ademhaal
hoe hooger de nacht
en het lied van den nachtegaal.
kan het zijn,
dat van Genesis af
het parabolisch Verhaal,
de Ellips der Geschiedenis -
tot het vuur van de Apocalyps
de laatste beelden verbrandt,
de luchter, het boek en het lam -
niets anders is
dan het vluchtige spiegelbeeld
van mijn slaap, tusschen droomen verdeeld?'

VI

De droomen gaan door zijn slaap
als gedochten door het heelal;
de maan is een dier dat vergaat
in het schaamteloos wolkendal;
en hem, wien het vuur van den geest
met den beet van een scorpioen
door het glad labyrinth van de schors
in het weeke der hersenen drong
als gif in een gulzige spons,
breekt bij nacht in een doornenkroon
het zweet der gedachten uit
als een schimmel, een venuskrans.

wie legt nu een doek om zijn hoofd?
zijn schedel klopt als een wond;
maar geen zwam met edik en gal
kust den gemartelden mond.

VII

‘O vleesch dat uzelve bevlekt
 met het beursche vleesch der cultuur,
 wees een plant weer, een stroomend wier
 in de zwarte rivier der natuur.

al de woorden verdampen als dauw
 en het zaad dat vruchtbaar zou zijn
 in den buik van een bloeiende vrouw
 verkwijnt in het knapenlijf

van den gladden hermafrodiet,
 de hetaire die 't embryo doodt;
 slaap niet met het intellect,
 paar niet met een kouden schoot.

want nog steeds is addergebroed
 de vrucht van inteelt geweest
 en ook de infant van den geest
 zal den weg gaan van alle vleesch.

zie, de maan heeft het schrift al gevlekt
 dat uw pen dreef in het papier;
 ook het vers dat het merg u onttrekt
 zal als het gras zoo kort zijn van duur.

verzink in het dal van den slaap,
 in den humus der wereldgrond -
 een bedwelming zonder naam,
 een vergetelheid zonder grond.’

VIII

Vroeg in den morgen dwaalt hij door de stad.
de stilte schrikt, en vluchtig slaat de straat
de leege oogen op naar het gezicht
der oude scheemring aan den overkant,
een wezenloos gelaat, of zij zichzelve
in den spiegel ziet.

hij volgt de gracht,
het doode water slaapt in 't bronzen bed
tusschen de werven nog, geen zon belaagt
in het beschimmeld duister van de brug
met judaspenning het geheim der visch.
de boomen stil, 't blad houdt den adem in
van het doorschijnend lispelend verhaal
dat het zich eindeloos herhalen wil
en vreest den overval der dageraad.

IX

Hij dwaalt niet meer.
zonder dat hij het wist
heeft een magneet zijn pas gericht
naar 't golvend bolwerk
waar het oude huis
op den beschoeiden heuvel ligt.
de singel vormt een lasso om 't plantsoen,
de morgen draalt onder den nacht der olmen
de zwanen drijven slapend in de gracht.

hij loopt het huis rond
en betast den muur;
hier was zijn kamer -
hier lag zijn moeder in haar agonie;
boven dat hooge raam op 't bastion
voerde zijn vader elken sterrennacht
zijn kijkers van het strand der horizon
langs de woestijnen van het firmament.
hier was de rattenkelder wiens geluid
hem in den nacht deed huiveren van angst
en zijn gezicht versponde tot een zwam,
voos van hetzelfde wreede vocht
dat aan de ruggen van zijn boekerij
't lepreuse aanzien van een landkaart gaf.
hier eindelijk lag de tuin,
kaal en verwaarloosd nu
die eenmaal om zijn jeugd
een labyrinth van koelte en schaduw was.

[Eens bood die tuin hem een beschutte plek]

Eens bood die tuin hem een beschutte plek,
wanneer hij eenzaam in 't begroeid prieel
kon treuren om het trouwelooze kind,
waarvoor hij in zijn dagboek verzen schreef.

waarom had hij de daad niet toch begaan,
waaraan hij overdag niet denken dorst,
doch die hij droomend elken nacht bedreef,
de wraak, de doodslag, honderdmaal beraamd,

maar steeds verschoven weer?
- o wroeging om het ongewroken leed,
om 't bitter recht, door lafheid haar verleend,
hem met een koelen blik voorbij te gaan,
hooghartig schertsend met den louchen knaap
die eens zijn vriend en afgod was geweest,
en die hem haar na kort beraad had afgenomen,
omdat de roeping van den mensch bestaat
in het verraad van droomen.

[Waarom dan kwam hij hier?]*Leeg is het graf der jeugd*

Waarom dan kwam hij hier?
hij legt het voorhoofd aan den harden muur,
zijn wang rust aan het ruige wingerdblاد.
maar dan,
alsof hij zich vergrepen had
aan 't dierbaarst deel van zijn herinnering,
hoort hij zijn moeders stem
die hem bezworen en gewaarschuwd had:
'keer nooit weerom,
zie naar uw jeugd niet om;
geen ding houdt stand dan in d'erinnering;
het beest dat in zijn langen winterslaap
een schuwe salamander lijkt,
spuwt bij het weerzien het venijn der slang.'
en opziend naar het raam
waar achter hij geslapen had
met 't eerste lijf dat in zijn handen viel,
maakt hij zich los van den bemosten muur.

[Een afscheid dus?]

Een afscheid dus?
een afscheid, en voorgoed.
'de mensch moet verder gaan',
had hij gezegd,
'als het verleden trekt,
zoek dan een land,
dat niemand heeft begaan,
zoek naar den leegen weg.'

'geen weg, geen pad,
had hij terug gezegd,
of 'k zie er sporen staan
sinds menschenheugenis',
maar met een glimlach
wees zij op de maan
die alle sporen wischt.

toen brak hij op
en liep het tuinpad af.
er vloeide vocht uit den verweerden muur,
en in 't voorbijgaan las hij op de deur
waar eens de naam zijns vaders had gestaan
een harden dooden naam.

X

Teederheid, leg nu uw hoofd
aan het ademend schoudergewelf -
deze man verloor het geloof
in wat sterker was dan hijzelf.

hij reisde de wereld rond.
doch hoe weinig baat het den mensch
of de ziel haar zaligheid won
nu de wereld te gronde ging.

hij stond op en liep naar het raam:
van walging vervuld en vermoeid,
zag hij neer in het pompende hart
van de zwarte geteekende stad. -

toen klonk er geluid op de trap,
een stap jong en rank als het licht;
voor den schemer van dit gezicht
week de duisternis van het vertrek.

‘ik heb altijd gevoeld, zei haar stem
terwijl zij zijn handen nam,
dat ik eenmaal terugkomen moest
als de wanhoop het denken verlamt.’

hij zweeg, en zijn arm om haar heen
werd het donkerder nog in zijn hart;
hij wist dat ook liefde geen heul
voor deze verlatenheid had.

de avond verging en de nacht;
toen de morgen hun lichamen vond,
was hun ziel reeds ten prooi aan den nacht
waarin ook de wereld verzonk.

XI

De kamer is hoog en ruim.
langs de ramen stuift regen en wind.
in het halflicht herkent hij de tint
van het kandinskiaansch schilderij
dat als bloed in de schemering hangt -
dan komt de stem van zijn vriend
die hij in jaren niet zag
hem snel en verheugd tegemoet;
deze geeft hem een hand en maakt licht,
en terwijl hij langzaam ontdooit
- de kachel staat rood,
de kamer is blauw van de rook -
vallen drie jaren reis van hem af
als een laag europeesche sneeuw.

hij vertelt.
hij loopt ijsberend door het vertrek,
totdat hij glimlachend ziet
hoe de flesch uit de kast wordt gehaald,
en bij jenever en kaas
herleeft het gesprek
- over vrienden en verzen,
vrouwen en politiek -
alsof hij hem gistren verliet.

[Het wordt langzaam donker op straat]

het wordt langzaam donker op straat.
door het raam is de naglans te zien
van de vischmarkt die als een rivier
van woelend geschubd parelmoer
door de gloeiende herfstbloemen stroomt;
en als buiten de lichten aangaan
ziet hij zichzelf nog een oogwenk in Tetuan
op het vrijdagsche marktplein staan,
en den khalief
tusschen een rij van blinkende trompetten
de kleine moskee binnen gaan,
maar dan, met den rug naar den wand,
bladerend in een boek
met halfvergeelde portretten,
hoort hij plotsling een draaiorgel slaan -
en is weer terug in zijn land.

XII

Na zulk een dag daalt in den nacht het vuur
der poëzie in het verzadigd vleesch.

de duisternis die op de waatren lag
trok langzaam op en uit de golven rees,
een eenzaam blinkend eiland in de zon,
het wit papier in 't donker van de cel.

hij was alleen, en voor zijn handen steeg
het sneeuwveld naar den zwarten horizon,
het onbeschreven blad, de maagd die vrouw,
de steengrond die oase wilde zijn.
en in het donker klaagde de woestijn
om levend water dat geen hitte droogt
en om de sporen van een karavaan,
en het sirenenlied der oceaan
smeeft' om bemanning door een hooge vloot,
want zonder schepen is de zee geen zee.

[Verleen, o geest, aan deze smalle hand]

verleen, o geest, aan deze smalle hand
de rust en stille vastberadenheid
het schip te sturen naar het morgenland
dat sluimrend wacht in elken horizon;
en geef den man, die naar het ruischen hoort
dat langs het golven der planeten vlaagt
en door het kolken van de groene zee,
het instrument te stemmen op de vork
die bij den aanslag de structuur verraad
van het onheuglijk europeesche lied,
dat in den aanvang klonk van de cultuur
die in d'azuren zee haar loop begon
en golven zal door 't westersche revier,
zoolang de geestdrift om de ruimten spant
een firmament van intellect en droom.

De boot van Dionysos

XIII

De morgenwind ontrolt zijn schuimende banieren
 door het vervalend nagrauw van den nacht;
 de ochtend brandt in hemelsblauwe vuren,
 het sterrengruis bekoelt tot sintelende asch.

de kreet der hanen scheurt het donker van de muren,
 het eerste versche bloed springt uit den flank der dag,
 en die in 't donker lag, hoort in zijn laatste droomen
 de vlucht der hinden nog, de herten van den nacht.

schaduwen eeuwenoud en het verbond der boomen
 smelten als zwarte sneeuw voor 't schroeien van de zon;
 Abraham voert het vee van de verdorde stroomen
 naar 't grazige gebied rond Mamre's eikenbron.

en 't lichaam van de vrouw die 't donker met hem deelde
 - de nacht was als een moerbeï aan hun mond -
 komt boven uit den dood der ondergrondsche krekken
 en rekt zich als een dier in 't teeder morgenrood.

nog sluimren tuinen tusschen oude muren,
 de dauw verdampt in 't vochtig zwarte zand,
 de wolken steigeren als hunkerende stieren
 naar het scharlaken uur dat de arena brandt.

nog slechts een korte tijd en het heelal zal stroomen
 en vlammen als een zuil, den hemel in het haar,
 en 't dionysisch schip danst langs de roode stroomen,
 dolfijnen om de kiel, de mast een druivelaar.

XIV

Terwijl hij nadroomt waar het open raam
 een rechthoek snijdt uit hemels neteldoek,
 verneemt hij vaag uit het vertrek daarnaast
 het neuriën van de vrouw, die haar toilet voltooit.

wat rest er van den nacht, toen bij de gouden vlam
 hij wegzank in het dal van het bedwelmend vleesch.
 wat bleef er van den gloed, den walm van het genot
 dan de gebroken pijn der lenden, wrak en leeg?

doch in het stijgend uur, als alles is verdampt
 nadat het stortend bad de laatste broeische geur
 als afval weggespoeld en 't schemerende licht
 de zachte glooiingen der jonge leden tint,

doortrilt een roode slag het lichaam, blank en nieuw,
 dat in den heeten nacht zijn diepsten vorm herwon,
 gelouterd van het vuil dat in den smeltkroes viel,
 terwijl het oerbeeld, slank, tot zijn gestalte kwam.

weer hoort hij 't neuriën, het droomend nageluk
 dat tot een voorsmaak wordt van een hernieuwd genot,
 en ziet haar, in den geest, smal voor den spiegel staan,
 den soeplen ruggesteng en 't vlindrend schouderblad

losser nog in de huid; en als het morgenrood
 in snelle gouden vlagen regent door het ruim,
 worden haar borsten ros en als de heuvels rood
 en rijst zij in den dag, als eenmaal uit het schuim.

XV

De morgen scheert in huiverende vlagen
over de wateren van het besterde gras;
de zon droomt aan de kim de roode sage
van het verborgen vuur, voordat de wereld was.

ter weerszij van den weg slaan de verweerde olmen
een woelende rivier in 't zachte morgenblauw,
de nevel scheurt die dreef over de velden
in langgerekte droomen van een vrouw.

de paarden van den wind snuiven den horizon,
boven den einder zwelt, een broeiend dreigement,
het overkropt gemoed van een barokke wolk
- de kim een kratermond - tegen de hemeltent.

tusschen het hoog geweld der wilde voorjaarsboomen,
wier vliegend haar gelijk een schubbig hemd
schuimt van den zilverglans en hoog wordt opgenomen,
splijtend de groene zee naar het beloofde land,

neemt hij het leemen pad dat wentelt naar de verte,
een populierenrij met sidderend gewei;
een stille regen streept 't gestroomde vel der verten,
de zwarte bui dreef schaduwend voorbij.

vol van den zoeten wijn van het onstuimig weer
bereikt hij de rivier, en rustend aan den dijk
ziet hij het zomersch land onder de vuren lucht.
één matelooze bloei, zoover de hemel reikt.

XVI

De zomermiddag lag in sidderende vuren,
 een bloedend offerlam, gestrekt voor 't firmament;
 in zuilen steeg het heil hoog boven de rivieren:
 braambosch en rookkolom van 't oude testament.

de asschen hitte hing in een nerveus gewemel
 en sloeg in regens neer tot in den schoot der berm;
 de bijen dansten om zijn sluimerende leden,
 een gonzende muziek, als van een sterrenzwerm;

en toen hij wakker werd, zag hij de witte paarden
 der wolken steigeren tegen de looden kim,
 over de bongerden en 't goud der uiterwaarden
 stortte de zon die in het zenith hing.

links uit het blauw verschiet der blinkende rivieren,
 gleden de schepen traag en zwaarbevracht met licht;
 de torens flikkerden, en het geweld der speren
 sloeg naar den horizon de vlammen van 't gericht;

vlammend was ook het dak der roode steenfabrieken,
 de schoorsteenpijpen dreigend in de lucht,
 een slanke batterij die de kanonnen richt
 op 't zwellend bolwerk der omwolkte zon;

en schuimend spoot het bloed der jonge kerselaren
 zijn vlinderwitten bloei bij trossen in het licht,
 kasteelen tusschen olmen en het metaal der bruggen
 sprongen als klippen op voor 't duizlend vergezicht.

nergens kon koelte zijn dan in het glinstrend water
en dalend langs de schoeiing van bazalt,
dook hij omlaag en voelde 't donker woelen
over zijn gladden rug, een spoel in het kobalt.

druipend, daarna, van licht en planten in het haar,
lag hij des avonds weer in 't wuivende gewas;
van melk en honing zat, verdronken in de bloemen,
een scheemrend kruis in 't roode avondgras.

XVII

‘Ik die bij sterren sliep en 't haar der ruimten droeg
als zilveren gewei, en 't stuifmeel der planeten
over den melkweg blies en in de maan gezeten
langs 't grondelooze blauw der zomernachten voer,

ik ben beroofd en leeg, mijn schepen zijn verbrand,
mijn stem verloor haar gloed en vindt geen weerklank meer
in 't doode firmament, niets dan de galm die keert
van 't sombere gewelf van mijn ontredderd hart.

ik sta alleen, geen God of maatschappij
die mijn bestaan betreft in een bezield verband,
geen horizon of zee, geen poovre korrel zand
in 't naamloos wel en wee der brandende woestijn.

ik voel de waatren stijgen in den nacht,
de angst rijst naar den mond en aan mijn lippen staan
vermoeienis en walg, ik heb mijn merg verdaan
in slaafsche hoorigheid aan het roofzuchtig bloed.

niets rest mij dan mijn val, laat mij te pletter slaan
en kermen als een meeuw tusschen het zwarte wier;
die eens als zon in 't zenith heeft gestaan,
zal bijten in het zand als een krepeerend dier.’

De wanhoop

XVIII

De wereld werd woest en leeg
als eenmaal vóór het begin:
als een haren zak was de lucht
die over de ruimte hing;
ziek van regen, van sneeuw en dooi,
viel de duisternis neer in de stad
en drong in het brein van den man
die aan walging en wanhoop ten prooi,
naar het einde te luisteren lag
dat daalde in de wintersche stad.

XIX

Hoe hard en blank was het beeld
in de hooge branding geweest
die ruischende hem had omspeeld
toen hij sliep bij den zilverboom,
en nacht aan nacht had gespeeld
in dien eindeloos keurende droom
met de dieren van 't firmament
aan den hoogen kruierende stroom
van ijs en van zwart diamant.

XX

Donkerder werd nog de dag;
en die eens in den hellen lach
van de vrouw die den morgen doorzong
langs den blauwen oneindigen muur
slechts het blinken der vreugde zag
van de springfontein der natuur,
die zag nu in den oogopslag
van het parelend morgenuur
de schaduwen reeds van den nacht
die hem vinden zou onder den muur.
waar hij kreunend te sterven lag.

XXI

Die, een roovend en zwervend dier,
langs het rulle pad van den dag
naar de sporen zocht die het bloed
ten teeken liet dat het genot
alweer sluipend in aantocht was,
zat nu oud en vermoeid bij het vuur
en warmde het kleumend karkas
en vroeg aan het donkerend uur
of de dood reeds in aantocht was.

XXII

Toen rees hij op en stond,
een geteekende, tegen den muur.
wat is een bestaan zonder duur,
een vlam die verduistert tot asch?
en die hel en hemel vergat
als het donkere gonzen begon
- de sirene der roode natuur -
die zag nu in het nachtelijk uur
de ontredde van zijn bestaan
als een dalende maan zonder vuur.

XXIII

Waarheen, o brandende ziel,
in het branden van de woestijn?
zou er nergens een bron of een palm
noch de zweem van een schaduw zijn?
niets dan loodrecht de zon op het hoofd,
in den schedel het kokende tin,
in de leden ziekte en dood?
moet dan elke stad aan de kim
die vlamt in het avondrood
met den morgen vervlogen zijn
als een schim, een luchtspiegeling?

XXIV

Hoe suisde het bloed in zijn hoofd
van den doodslag en broedermoord!
doch zoozeer zijn leven en dood
elkanders kiem en geslacht
dat toen ov'ral de kreet werd gehoord
dat de mensch op zijn uiterste lag,
de aarde in barensood
aan volkren het leven gaf
die in 't aangezicht van den dood
- of er einde noch ondergang was -
zouden strijden om glorie en brood.

XXV

Waar eenmaal de engel des doods
langs de nachtelijke muren schreed
om te vrijwaren alles waar joodsch
het bloed aan de deurposten kleefd' -
sluipen thans door den kreunenden nacht
hyena's en jakhalzen rond
in het schroeiende spoor van den dood;
en de brandende stad van den nacht
rookt het bloed van den Jood.

XXVI

Alles immers is beter dan dit!
zou ons hart niet moeten vergaan
van wroeging en schaamte, dat dit
ongestraft kan bestaan?
want geen onzer heeft iets gedaan
om met zijn bestaan te bezweren,
dat er bloed aan de handen klit
en het tuig uit de onderwereld
de vulkanische tronen bezit.

XXVII

De winter dreef langs het raam;
geen dag of de duisternis lag
als een hond voor den rookenden haard.
geen nacht of hij rafelde stuk
wat hij moeizaam geweven had
op het grijze getouw van den dag.

XXVIII

Brandende bleef ook dat jaar,
toen hij over de wereld zwierf
door het donkere dal van den dood
de hunkering naar een groot,
hartstochtelijk en heilig bestaan;
en diep in zijn hart vrat de spijt
in het heden geboren te zijn
met dit lauw en laaghartig gebroed
dat den droom verkwanselt voor goed,
en het toornen tegen een tijd
zonder adel en zonder gloed.

XXIX

Hij werd langzaam gesloopt door zijn vrees.
in den nacht, als hij wakker lag
en dacht aan het schuimende feest
dat al jaren lang achter hem lag
kwam de bitterheid weer in zijn mond
om het valse verval van het vleesch -
en de kamer die eens als een nest
voor de dieren der lust was geweest
werd zwart en koud als het graf.

XXX

Hij zocht in het donker de rots
die weerstand biedt aan den vloed,
de vlag die den euvelmoed
van de wateren hoog overstijgt
met een lied dat blinkt als een vuur,
met de vlam van zijn vijandschap.
o brand, die de wolven verschroeit
in nachten zwart van de kou
en het duister lachend verbrandt
met het wilde vuur van een vrouw.

XXXI

De geloovigen knielden als graan.
langs de golven wandelde 't licht,
als het eenmaal op zee had gedaan
tot de storm was getemd en gezwicht.
het kwam recht als een zwaard op hem aan,
doch hoezeer ook verblind door dit licht,
de man bij de zuilen bleef staan.

XXXII

Door het venster sloeg regenbooglicht
net verbond van God met zijn volk;
de zuil brak uiteen in een wolk
van bloesem en wemelende sneeuw
en verdeelde zich over het volk
als eenmaal het vuur van den Geest.
doch voor hém was het feest van de Vlam
als de vonkende hoefslag geweest
van het Beest, dat het blatende Lam
dat dalende was op de Wolk,
voor den nacht had verscheurd en ontvleesd.

XXXIII

Toen sprong uit den mond van den knaap
met den klank van klinkend metaal
de zilverstem van de fontein
door de duistrende avondzaal;
de schemering werd tot een zee
en het hart - een jonge dolfijn
op de driftige waterstraal -
steeg extatisch in het heelal
als een wervlende serafijn.

XXXIV

Duizendmaal duizendmaal,
had de stem van den priester gezegd,
tusschen Golgotha en den Dag
dat Hij wegen zal met de Schaal,
daalt Hij neer in den dood en betaalt
in gedaante van brood en wijn
het verdoemd en schuldig gelag
van wie heult en boeleert met den tijd.
neem en eet van dit onderpand,
en ontstijg aan het zand der woestijn
naar het Eiland van Diamant
als een vogel die rijst uit de asch.

XXXV

De wanhoop doorvlijmde zijn hart
met de adderbeet van het berouw,
en vergiftigd als eenmaal de vrouw
zat hij neer aan het Avondmaal
om vleesch te zijn van het Vleesch
dat den dood overstralen zou
en zetelen boven den tijd.
gezuiverd en blank het gelaat,
in een kleed van edel metaal
dat de roest niet verteren zou
noch de sulferdauw van het kwaad.

XXXVI

De extase brak als een zuil.
van de sneeuwtoppen van het heelal
sloeg de ziel in verwilderden val
naar de poelen van wanhoop en pijn:
met een duisteren okeren gloed
doordrenkte het avondheelal
de zon die in 't zachtgroene dal
de rivier had geronnen tot bloed.

XXXVII

‘Wat deedt gij binnen den muur
van het kathedrale gewelf?
gij die ook in het Vuur
geen afstand zoudt doen van uzelf!
wat rest er nu nog van den smaad
dat de Droom van de Hoofdschedelplaats
alleen in het bevende hart
van het deemoedsgedierte bestaat?’

XXXVIII

‘Niets anders dan vrees voor den dood
en de angst te verwaaien als asch
dreef mij voort met dien avondval
naar het donker verraad van het kruis.
toen ik, walgend van schaamte en pijn
werd meegevoerd met den drom
verblind door het bloedend Visioen,
werd mijn trots verteerd door de vraag:
- wat doet gij, wat hebt gij gedaan?
doch mijn hart gaf het antwoord al:
- ik wil God zijn om niet te vergaan.’

De onvoltooide tempel

XXXIX

De kamer waar hij lag werd weer een cel,
de wereld een bouwvallig labyrint,
de steenprojectie van zijn eigen walg.
de straten barstten naar den horizon
door 't puin der nacht, riolen naar de vaalt
van het heelal - het glinsterende strand
waarheen hij eenmaal met zijn vrienden ging
over de weeke velden van den nacht.
en de fontein die met den avondval,
een zachte regen onder 't firmament,
het fluisteren der liefde overzong
terwijl hij lag naast de omfloerste vrouw,
gedrenkt in weemoed?

het scheen verwaaid te zijn,
tezamen met het sterrenbeeld vergaan
waarvan geen glans meer door zijn venster drong
dan, ver uiteen, de nagels van het kruis,
het onverwoestbaar teeken van zijn val.

hoe kon hij ooit zich zuivren van 't verraad?
want de herinnering aan dat eene maal
zat in zijn strottenhoofd gelijk een bal,
een gummiring hem in den hals geschroefd
als een gezwel, een onverteerbaar ding,
waarin zijn levensdorst gebeten had,
maar niets dan asch, bederf en dood geproefd.

XL

Wie de kelk aan den mond heeft gezet.
diens ziel is van onschuld beroofd
en de hemel doorsnijdt hem het vleesch.
wel is water veranderd in wijn
maar de droesem vergiftigt den geest
met een dorst die niet kan gelescht
door een bron in het aardsche revier.
want wie eet van het hemelsche brood
en de eeuwigheid ent op het dier
heeft het lijf op den woeker gezet
van een zwerenden dubbelen dood.

XLI

‘Breek op
en verdwijn in den nacht;
zie niet om naar het huis
van uw hart.
laat uw leven liever vergaan
en verbloeden in eenzaamheid
dan nog langer de wegen te gaan
waarvan iedere steen u weer zegt
wat gij hebt misdacht en misdaan.
ga heen en weiger te staan
voor den bloedraad van een gericht
waarin gij uw jeugd hebt verteerd,
uw gloed en uw heerlijkheid.
want te goed is het hart
en te slecht
om te krimpen onder die pijn
en te slijten in zelfverwijt;
en het lijf om te worden verdeeld
door de honden wroeging en spijt
die knagend het vleesch en het been
vermalen om slapen te gaan
als gij al uw kracht hebt verdaan
en uw laatste woord hebt gezegd
in het schuren van recht tegen recht.
want voor gij het voelt of beseft
is het vuur in uw oogen gedoofd
en het blinkende zwaard van uw woord
als een kaars bij de kaarsen gezet
om te sterven zooals het behoort.’

XLII

‘Wie zegt mij dat het verraad
niet herleeft in een ander land?
waarom vluchten uit weezin en leed,
waarom hopen dat men vergeet
wat de ziel heeft doorstaan en gemerkt?
slechts zoolang de herinnering nog werkt
is mijn leven mijn eigen bezit,
onverschillig of het bestaat
uit vervoering of nederlaag.

als ik opbreek en wakker word
in een nieuw maar ontworteld bestaan,
zal de schaduw weer naast mij staan
en ook onder de zuiderzon
zal het hart weer te rade gaan
met wat het ervoer en misdeed.
wie gebeten is door het leed
en geschroeid door de knagende vlam
zal niet willen dat hij vergeet
wat hem, schuldig of niet, overkwam;
wie strijdt om een eigen bestaan
wil vallen of staan waar hij streed.’

XLIII

Hij lag in het donker en dacht:
- ik moet sterven of weggaan vannacht.

als ik zitten blijf op die vaalt
en de wanhoop mij weer overvalt

is het reddeloos met mij gedaan.
maar waar moet ik gaan of staan?

heb ik zelf niet altijd beweerd:
'als het hart zich niet meer verweert

vindt men kracht en troost bij een vriend'?
maar geen wezen zoo arm als een vriend

en geen leven, hoezeer ook bemind,
dat ons verkracht en vleugelen geeft

als men zelf geen overvloed heeft.
men leeft slechts zoolang men nog geeft.

en wie in dit heillooze land
die men niet heeft verzaakt of beroofd?

ik heb in de vriendschap geloofd,
ik geloof nu alleen in mijzelf.

laat er zonlicht en eenzaamheid zijn
en het vuur van een zuidelijk land;

vroeg of laat aan dit duistere strand
krijgt de eb van het leven hen klein.

XLIV

‘De liefde slaapt in haar hart
als de lente in den winterschen grond
die in koude en duisternis wacht
als een vlinder in haar cocon.
in het dorp waar ik nu overnacht
schijnt morgen een schuimende zon
in een hemel met palmen bevlagd!

geen regen geen schaduw, geen sneeuw,
geen dooiende schemering
die als een zwavelen zon
in de rafels hangt van het weer,
drijft mij terug naar het vuur
van haar kamer, haar rooden haard.

sluimer, liefste, en slaap
uw eenzamen winterslaap,
en ontwaak als de bevende zon
door de lentelijke evening gaat,
als een vlinder uit haar cocon,
als het vuur in uw donkeren haard.’

XLV

De schemer draalt.
na maanden reizen
zonder dat het hart
veel van zijn bitterheid en vrees verloor,
zat hij een avond in den paarsen gloor
van een ruim, schaduwrijk bourgondisch plein.
het donker steeg,
zooals het water stijgt
tijdens het lenterijzen der rivier,
tusschen de muren wier bestorven kleur
het rosse duister inzoog,
om met den dageraad
weer koel en grijs in 't vochtig licht te staan
dat bij de ochtendschemering der wereld wies.
tusschen de schaduwen der platanen door
die bevend vlekken wierp
over de zilvren huid der duisternis,
keek hij naar 't blauw geglinster der rivier
dat langzaam stolde in het ijs der maan;
en langzaam ook zonk de vermoeyenis
der jaren uit hem weg
en het werd ruim en helder om hem heen.
diep dronk hij 't zwarte purper van den wijn
en luistrend naar het sterrenwiegelied
dat de fontein zong in het maanbassin,
wist hij dat het verleden van hem week
en dat zijn hart bevleuglend was geraakt
door 't scheren van een vlerk die hij niet zag
of door een ster die viel
door 't oerwoud van zijn droom.

hij rees,
en liep tot in het hart der nacht;
onder het duizlen der planeten door
ging hij de heuvels over,
bleek en hoogmoedig brandend als een lied
waarin het laatste spoor
der nederlaag zich met den wind verloor
naar een gebied van schuld en duisternis.

XLVI

Geen dragender,
doodlijker wonde
dan het knagend en
slepend besef
van een schuld,
een erflijke zonde,
bedreven voordat
wij bestonden
en waarmee ook
het vleesch is besmet.
laat het lichaam
allengs weer herrijzen
in zijn trotschen
oorspronklijken staat
laat de zon ook
de huid weer genezen
van de angst
die de leden doorvaart
als het lijf,
met een lichaam
verwonden,
in vervoeringen
ondergaat.

slechts een blindlingsch
en donker verslaven
aan de koortsen
van het genot,
kan de ziel
- uit het duister ontslagen -
weer zuiver
doen ademen
in een hemel
van blauw en van goud.
als een ruischende
morgenvogel
doorkruist zij
het blinkend heelal
en daalt
- een geroofde genade,
op de vleugels
de sterren als dauw -
als een valk
naar de vleeschlijke dalen
in de onschuld
van vóór het Berouw.

XLVII

De zon scheen als helsche steen
in het schuimende dal der Durance;
hij stond op een landtong van steen
en keek naar het schitterend dansen
van het provençaalsche azuur,
dat - weerglinstrend in kolkende strepen -
verschoot in schichtige krekken
onder een regen van vuur.

het werd 's middags bedwelmend heet.
aan den overkant van de rivier
lag een dorp onder laaiende boomen,
een fontein die den hemel doorsneed.
hij stond op en doorwaadde het licht
en het fonklend email dat in stroomen
langs de kiezeleilanden sprong
en liep door het bergpad omhoog.

langs de helling het vuur van den wijn.
nadat hij het maal had genoten
op het stille beschaduwde plein
lag hij sluimerend onder den muur
die den vlammen den wijngaard omringde
en sliep tot het duisterend uur
in de westlijke heuvels verdween.

de avond was kopergroen.
doch het licht langs de steenroode aarde
scheen doordrenkt van een schaduw te zijn
die, terwijl de hemel vervaalde,
den gloeienden naglans bewaarde
van het purperen vuur van den wijn.

hij rees op en dacht aan de zee.
zijn gang had de veerkracht herwonnen
die hem voortdreef naar zuidlijker stranden
zijn schreden namen hem mee.
met de hartstocht der boomen verbonden
- de platanen ademden weer
en voorvoelden het golven der zee -
liep hij in het nachtelijk donker
door de delta der Rhônemonden
naar Saintes-Maries-de-la-Mer;
en hoezeer ook verweerd en geschonden,
zijn hart was gedrenkt in azuur.

XLVIII

- De hemel is leeg,
de oneindigheid bloedt.
in het nachtelijk gewelf
niets dan sintels en roet;

en de transen gescheurd
van den brandenden schreeuw
en de sneeuw weer besmeurd
met het bloed dezer eeuw.

- alle duister en gloed
van 't beroofd firmament
wordt een brandend ferment
in het menschelijk bloed.

zie, de aarde is rood
van den tragischen wijn;
't paradijs een woestijn,
maar het schepsel wordt groot.

XLIX

De tocht door de kloven was steil;
hij had langzaam den morgen bestegen.
langs witte verpulverde wegen,
den rug gekromd naar de zee.

van den hemel een stortval van licht,
en in beken bij honderdtallen
sloeg het neer langs de watervallen,
hem regenend in het gezicht.

om zijn schouders woei het azuur:
de vleugels geweldig en blauw
- als een vogel met vlerken van vuur -
sloeg de zon door een wereld van goud.

toen het middag werd, zag hij de zee;
en staand op het heete terras
in het schaduwloos zenithuur
steeg zijn hart uit de stervende asch.

L

De zon hing laag.
tusschen de witte muren
verbloedde goud en zwart
het avondrood.
hij, van zijn hoog terras,
volgde de lange strepen,
het vluchtig zog
van nooit geziene
nooit gedroomde schepen
door het gemarmerd
zilver van de zee.

de huiveringen
van 't geschubd metaal,
door 't stijgend maanlicht
rimpelend beschenen,
waren dien nacht op zee
het eenig teeken,
dat twintig eeuwen
ademloos verstreken
en in zijn hart
antieke vrede
was gedaald.

De zee

LI

'Wie schrijft, schrijf' in den geest van deze zee
 of schrijve niet; hier ligt het maansteenrif
 dat stand houdt als de vloed ons overvalt
 en de cultuur gelijk Atlantis zinkt;
 hier alleen scheert de wiekslag van het licht
 de kim van het drievoudig continent
 dat aan ons lied den blanken weerschijn schenkt
 van zacht ivoor en koolzwart ebbenhout,
 en in den dronk den geur der rozen mengt
 met de extasen van den wingerdrank.
 hier golft de nacht van 't dionysisch schip
 dat van de Zuilen naar den Hellespont
 en van Damascus naar den Etna zwierf;
 hier de fontein die naar het zenith sprong
 en regenbogen naar de kusten wierp
 van de moskee, de tempel en het kruis.
 hier heeft het hart de hoge stem gehoord
 waardoor Odysseus zich bekoren liet
 en 't woord dat Solon te Athene sprak;
 en in de branding dezer kusten brak
 de trots van Rome en van Babylon.

zoolang de europeesche wereld leeft
 en, bloedend, droomt den roekeloozen droom
 waarin het kruishout als een wijnstok rankt,
 ruischt hiér de bron, zweeft boven déze zee
 het lichten van den creatieven geest.'

1939